

Samen werken, samen leren in een nieuw vak

Eerste ervaringen met het praktijkgerichte programma voor havisten

Vanuit meerdere hoeken – de VO-raad, Vereniging Hogescholen, de Onderwijsraad en het ministerie van OCW – klonk de roep om een praktijkgericht vak op het havo. Als antwoord is daar nu het praktijkgerichte programma (pgp), voor de oriëntatie op beroep en als voorbereiding op de overstap naar het hbo alsook voor de ontwikkeling van vaardigheden zoals samenwerken, verantwoordelijkheid nemen, ontwerpen en onderzoeken. 25 scholen hebben er het afgelopen jaar ervaring mee opgedaan. Ik sprak twee betrokken docenten en een SLO-medewerker.

Andere tijden vragen om ander onderwijs: meer coaching en niet per se informatie die van docent of boek afkomstig is. Voor zijn informatieverwerving benut de leerling in het moderne onderwijs alle nieuwe media als Google, YouTube of ChatGPT. Henk Jan van 't Zand, natuurkundedocent aan het Coornhert Lyceum te Haarlem, zegt erover: "In mijn middelbareschooltijd was ik voor de benodigde informatie afhankelijk van de leraar of ik ging naar de

bieb. Als nu leerlingen mijn uitleg niet begrijpen, dan zoeken ze een filmpje of iets anders. Leerlingen hebben voor hun informatievoorziening de docent veel minder nodig. Daarom moeten we ze heel andere dingen leren, zoals: hoe pak je een opdracht of een probleem aan? Als je extra kennis nodig hebt, hoe zorg je dan dat je de juiste informatie op de juiste manier krijgt? De docent levert als coach daarvoor de skills. Natuurlijk blijven docenten nodig, maar dan vooral om te stimuleren

en te coachen.” Zijn pgp-uren noemt hij niet meer *lessen* maar *bijeenkomsten* en hijzelf is in die uren geen *docent* maar *coach*. “Een *docent* lokt een passieve houding uit: ‘Vertel me maar wat ik moet doen.’ Een *coach* zegt: ‘Jullie gaan aan het werk en je kunt van mij gebruikmaken.’ ‘Maar u bent hier toch om mij te helpen?’ ‘Ik wil je best helpen maar probeer eerst jezelf eens een voorzetje te geven.”

Invoering

Mariska Maas, curriculumontwikkelaar van SLO, is heel blij met de veelheid en de grote diversiteit van scholen die in het vorige schooljaar aan de pilot deelnamen. “Dit aantal laat zien dat er behoefte bestaat aan een dergelijk vak. Er waren scholen die in hun eigen vrije ruimte al een praktijkgericht programma aanboden maar daar geen cijfer aan konden verbinden. Daarnaast zijn er veel scholen die al langer de wens hadden om een praktijkgericht deel te mogen aanbieden. Zij moeten vanaf nul beginnen. En dan zijn er de scholen die op hun vmbo-afdeling al een pgp hebben dat ze nu uitbreiden naar het havo waarmee ze een mooie doorlopende leerlijn maken voor leerlingen die voor de overstap naar het havo kiezen.”

Zo'n school is X11 Media en Vormgeving in Utrecht. Daar bestond het vak al op het vmbo en kwam het vorig jaar in 3-havo integraal voor 3 lessen op het rooster. De start was dus niet, zoals op de andere pilotscholen, in 4-havo. Docent Auke Hehenkamp is er enthousiast over: “Ik vind het een logische keuze die we gemaakt hebben. Al onze derdeklassers doen nu realistische en relevante opdrachten en werken voor een opdrachtgever. Aan het eind van de derde klas hebben ze

al een deel van hun combinatiecijfer binnen. Met deze praktijkgerichte ervaring wordt de profielkeuze nu veel bewuster gemaakt en met de invoering van de grote variant biedt de inrichting van de vrije ruimte ook meer mogelijkheden: ben ik sterk in het creatieve? Of voel ik meer voor de theorie? Werk ik graag voor een opdrachtgever die zelfs andere eisen stelt dan mijn leraar?” Op X11 hebben deze overwegingen bij de leerlingen ertoe geleid dat de helft dit jaar in 4-havo voor de grote variant koos.

PRAKTIJKGERICHT PROGRAMMA (PGP)

Er zijn twee programma's: het praktijkgerichte programma Technologie (pgp-T) en het praktijkgerichte programma Maatschappij (pgp-M). In beide programma's wordt gebruikgemaakt van externe opdrachtgevers. De ontwikkeling van het vak is in handen van SLO, het landelijk expertisecentrum voor het curriculum. Vorig schooljaar werd de zogenaamde kleine variant (120 slu) beproefd op 25 scholen die zich daarvoor aangemeld hadden. Door de SLO is er een zeer breed examenprogramma opgesteld met domeinen A t/m F. Op basis daarvan kan elke school zelf een onderwijsprogramma samenstellen. De kleine variant valt onder het combinatiecijfer. Vanaf augustus dit jaar wordt ook de grote variant (360 slu) uitgetoetst. In totaal werken er nu 56 scholen mee aan de pilot. De grote variant mag als profielkeuzevak aangeboden worden of als deel van de vrije ruimte. Dat wordt aan de scholen zelf overgelaten. Het plan is dat elke school op zijn havo-afdeling vanaf augustus 2025 de mogelijkheid krijgt de kleine variant aan te bieden en vanaf augustus 2026 de grote.

Teamwerk

Maas: “De twee programma's M en T zijn profielonafhankelijk geschreven. Het kan voor leerlingen die de economische kant hebben gekozen, heel interessant zijn om zich bezig te houden met technologische innovaties. Omgekeerd zullen veel NG- en NT- leerlingen zich graag willen verdiepen in maatschappelijke items. Het programma technologie is heel breed: het gaat niet alleen over techniek, het kan zich ook richten op de zorg of de kunst. Elke school legt zijn focus weer anders.”

Een aspect dat beide programma's gemeen hebben, is de samenwerking van leerlingen. Voor Van 't Zand is die van essentieel belang. “Daarom laat ik altijd elke cyclus (onderzoek, ontwerp, realisatie en evaluatie) beginnen met een teambuildingsfase. Die is belangrijk want samenwerking van pubers blijft altijd lastig. Onze teams bestaan uit drie à vier leerlingen. In het begin wijzig ik de samenstelling nog wel eens, bijvoorbeeld als ik zie dat twee leerlingen in een groepje in talent en aanleg te veel op elkaar lijken. Het is belangrijk dat de taken in een team goed verdeeld zijn. Ik verlang dan ook een takenoverzicht.” De groepjes van Hehenkamp bestaan

Leerlingen van het Coornhert Lyceum bij hun opdrachtgever

uit twee of drie leerlingen. “Problemen in een groep ontstaan vooral door een onevenwichtige taakverdeling. Mijn taak is ze daarin te coachen. Het is belangrijk dat leerlingen zelf zulke problemen weten aan te geven zodat ze die samen kunnen oplossen.”

Opdrachten

Het programma bestaat uit het uitvoeren van levensechte en realistische opdrachten van externe opdrachtgevers (bedrijven, instellingen, verenigingen, vervolgonderwijs). Bij de T-variant wordt door de leerlingen bij de uitwerkingen van hun vraagstelling vaak gebruikgemaakt van technologie. Op deze twee scholen gaat het dan om een lasersnijder, 3D-printer, een CAD-programma, sensoren, posters, podcasts en dergelijke. Zo krijgt dit technische vak een aansprekend creatief element. De combinatie van techniek en creativiteit kan veelal een praktische oplossing bieden voor de opdrachtgever. Zo kwam op X11 de vraag van een theaterfestival om een interactieve oplossing voor het geven van feedback. Eén groepje leerlingen ontwierp daarvoor een uitdagende interactieve brievenbus terwijl een ander groepje een app maakte waarmee de feedback opgenomen en later weer afgeluisterd kon worden.

Voor de school is het prettig een uitgebreid netwerk van bedrijven te hebben. Dat vergroot het aantal mogelijke probleemstellingen. Maas: “Wat dat betreft zijn er grote verschillen tussen scholen. Het is erg regioafhankelijk en netwerkers moeten het in de vingers hebben.” Beide docenten zouden het toejuichen als leerlingen zelf een bedrijf aandragen, ook al is het de werkgever van hun bijbaantje. De ervaring leert dat bedrijven graag willen samenwerken met scholen. Zo was op X11 een zorginstelling dolgelukkig met het inkijkje dat ze konden geven in hun werk. Hehenkamp: “En ze waren blij met wat de inzet en betrokkenheid van onze leerlingen hun opleverden. Met sommige resultaten konden ze echt aan de slag. Maar wat voor hen misschien belangrijker was is dat ze ook op een andere manier naar hun eigen werk gingen kijken.” In het algemeen was Van ’t Zand tevreden over het proces maar van sommige teams viel het resultaat tegen. “Dat moet je heel goed in de gaten houden. Je moet blijven coachen en niet te gauw denken dat het wel goed komt.” Hij denkt dat bedrijven ook graag willen meedoen omdat ze het als een vorm van PR zien. “Een horecabedrijf, bijvoorbeeld met evenementen en seizoenswerk, wil graag jeugd aan zich binden. Vaak hebben opdrachtgevers zelf ook kinderen of

kleinkinderen in de puberleeftijd.” De vraagstelling komt van de opdrachtgever, in overleg met de docent. Samen zoeken ze naar goede, relevante en haalbare opdrachten. De docent zorgt er natuurlijk voor dat de vraagstelling zo goed mogelijk toegesneden is op zijn leerlingen en op het niveau dat van een havoleerling verlangd mag worden.

Discussiepunten

Voor beide docenten is het waarborgen van het havoniveau een belangrijk punt, zowel bij de opdracht als bij het proces en de beoordeling van het product. Hehenkamp: “De onderbouwing van de gemaakte keuzes en de gebruikte bronnen tellen we in de feedback mee. Als bron kunnen ze ook zichzelf gebruiken. Havisten hebben veel kennis.” Van ’t Zand vindt dat je op het havo mag verwachten dat leerlingen meer de diepte in gaan. Voor de beoordeling werkt hij met Rubrics. “Voor de kwaliteitshandhaving hebben we natuurlijk de domeinen zoals die in het examenprogramma staan, maar ook de landelijke netwerkbijeenkomsten. Met het oog op de kwaliteit zou het goed zijn als die ook na 2025 gecontinueerd worden.”

Omdat de 120 slu voor ppg bovenop de gebruikelijke studielast komt, staat Van ’t Zand er helemaal achter als de kleine versie ppg gecombineerd zou worden met het profielwerkstuk. “Die twee kunnen prima hand in hand gaan. Ze vragen beide een min of meer gelijke aanpak en je zou wat meer de diepte in kunnen gaan. Ik zou het voor mijn leerlingen willen stimuleren.” Hehenkamp is het daar niet mee eens: “Zowel een opdracht van een externe opdrachtgever, als een eigen onderzoek, beide over hetzelfde onderwerp, dat wordt te veel. Het zal lastig worden om de leerlingen te motiveren en ik vrees dat het een erg docent-gestuurd proces zal gaan worden.”

Het is niet verwonderlijk dat er na een eerste proefjaar wat discussiepunten boven tafel komen. Er is alle tijd om daar voor 2025, als het programma landelijk gaat draaien, overeenstemming in te krijgen.

Leerlingen

De belangrijkste vraag is natuurlijk wat de leerlingen van dit nieuwe vak vinden. Op beide scholen gaven de leerlingen feedback. Van ’t Zand merkt dat ze aan het ppg veel plezier beleven. “De opdrachten werken veel motiverender dan het reguliere huiswerk. Het bevalt leerlingen vooral goed dat ze flexibel met hun tijd kunnen omgaan en minder gestructureerd volgens schema’s hoeven te werken waardoor er minder stress optreedt.”

Hehenkamp: “Leerlingen zijn vooral blij met het praktische deel. Ook ervaren ze hun zoektocht naar kennis om daarmee tot een oplossing te komen als veel vrijer dan bij het methode-gestuurde onderwijs. Het samen werken en samen leren geeft hun voldoening en zorgt voor een heel prettige werksfeer. Dat maakt mijn lessen zo leuk.” ●

